

ЦРНОГОРСКА АКАДЕМИЈА НАУКА И УМЈЕТНОСТИ
ГЛАСНИК ОДЈЕЉЕЊА УМЈЕТНОСТИ, 28, 2010.

ЧЕРНОГОРСКАЈА АКАДЕМИЈА НАУК И ИСКУССВ
ГЛАСНИК ОДДЕЛЕНИЯ ИСКУССТВ, 28, 2010.

THE MONTENEGRIN ACADEMY OF SCIENCES AND ARTS
GLASNIK OF THE DEPARTMENT OF ARTS, 28, 2010.

UDK 821.163.4.09-1 Kralj M.

Жарко ЂУРОВИЋ*

РЕЗИГНАЦИЈСКИ АКОРДИ У ТЕСТАМЕНТАРНОЈ ЗБИРЦИ ПЈЕСАМА МИЛА КРАЉА *ОТПУСНИ ЛИСТ*

Апстракт: Поезија Мила Краља обухвата више тематских кругова. Међу њима доминира тзв. „резигнацијски круг“. У њега треба уврстити пјесме о пролазности и смрти, које су уједно и његове најбоље пјесме. Краљ је свјез у изразу. Иако су његове пјесме испјеване у традицијској форми, садрже модерну арому, највећма обогаћену живим сликама и складним музикалитетом.

Својство ријечи је да раздваја и спаја стања доживљајних матрица. То се чини под дејством субјекта. Уколико је субјект наглашенији, исповједност је постојанија и дубља.

Мило Краљ као пјесник од неоспорног дара и искуства, на субјекту гради своје поетске свјетове. Све оно што се еманира као провокација, диктирано је унутрашњим разлогом. Унутрашњи свијет карактерише стална плима осјећања и страсти. Било би нелогично да је друкчије. Пјесник посвуда препознаје богату струјност живота. Некада и са пренаглашеним обиљем, па се поета мора бранити” од његових Илирова, ожиљака, страха. Јер ако је ишта у животу вјечно, онда је то страх. Највећма страх од смрти, која је, бар када је ријеч о човјеку, строга и неопозива.

Иако је, смијемо рећи, *ријеч* необјашњива, на њу се поета ослања као на разрјешницу неспоразума са собом и средином. Шта је то што „напада” човјека цијелог живота. То је *ништа*, које све чини да буде *нешто*. Бар у смислу одбране од зала која су одасвуд хрупила на његово земно биће.

* Редовни члан ЦАНУ

Да би исказао сву ту драматику живљења, ту противурјечност егзистенције, пјесник кроз облик пјесме, некад дату у слободној, а некад у „окованој” форми, пројцира слику тога удесног свијета. Тај свијет му је биолошки предодређен. Разумљиво је што се брани од њега. Пјесник то овдје чини лирски спонтано. Са богатом ликовношћу у изразу.

У биће тога удеса „уграђен” је човјек. Како би друго него „као сламка међу вихорове”, свјестан да ће га срећа мимоићи. Срећа је далека и неостварива. А пјеснику је дато да тражи немогуће. Да га учини могућим, бар у сфери имагинације. Тражење немогућег је основна карика наше уздрмане егзистенције.

Док се у ранијим збиркама препуштао свијету благих емоција, Краљ се у *Отпусном листу* везује за мисаоне слојеве, пригрливши рефлексију као вид поетског говора. Њега, што је много ефикасније, више заокупља именично него придјевно „именовање ствари”. Краљ ријеч темпира ка самој сржи животне загонетке. Рекао бих да је сада згуснутији.

То је примјетно у оном кругу пјесама у којима пјесник „води” дијалог са властитом поетиком или са оним темама које представљају лични животопис. Тај *дијалог* има своје слојеве, који се међу собом синхронно држе и из којих бије свјеж вјетар уобразиље. Рекао бих да је у ту „игру” слојева спроведена складна техника израза. Она је овдје „сервирана” у маниру свјеже исповједности, што је једна од незаобилазних врлина ове збирке.

Између теме и израза постоји спона која Краљевој поезији даје пуну привлачност. Ми је можемо назвати визијским кодом или неким другим креацијским идиомом. Она у овој поезији опстојава као нешто активно. Спона о којој говорим, оплођује ријеч. Даје јој нову изражајну оптику. У њој су складно сродњени ритам и мисао, мисао и музикалност.

Лирско у пјесми има свој тренутак *оглашавања*. Јави се кад га на то „присили” унутрашња енергија. Она у Краљевој поезији има градативан ток и пуноћу. Ту енергију ствара присјећање на неку упечатљиву слику живота.

Све што је узбудљиво повјери се вокацији. Некад је у питању слика из дјетињства или неко ноћно бдјење када душу затрпава лавина резигнације.

Збирка *Отпусни лист* представља особену збирку поезије. Не што у њој биографично преовлађује, него што поета, путем моно-

логних структура, остварује модерност израза, постижући у томе очекивану мјеру фасцинације.

Ту у првом реду мислимо на пјесме носталгичног типа. Оно што је минуло, треба ретроспекцијом обновити. Дати му нове обресе и значења. А то поета чини, раскошно и маштовито. Само сада у модернијој визури и са моћима изразитије стваралачке трансформације.

Простор постоји да би се освојио. Није у питању само спољни простор, него и простор бића. Човјеку је дато да их „подјарми” у циљу зближавања њихових поларитета. Та поларитетност нарочито се рефлексира у сфери духа. Трагање је њен основни корелатив, рекао бих са безграничним пољем спознаје.

У поезији је најевидентнији феномен трагања. У малом моделу какав је пјесма крију се неограничени простори свијета и бића. Њих као креативну супстанцу номинује визија. Даје им значењску основу, боју, креталачка својства. Дакле, оно што је поезији неопходно да буде избирљив расадник духовне пустоловине.

Судећи по бројним издањима Краљеве поезије да се учити да тако схваћена феноменологија пјесме тражи од пјесника да је твори као нешто тајанствено. У малој леји стиха узрене цвијет. Стихом се може обући дан у одору коју одабира поета. То не мора бити одора свјетлосне боје. Боју одабира душа, односно расположење пјесника.

Све што се тиче пјесме је у тијелу, у гласу, у чулној мапи. Одатле се узима онолико колико визија нуди. Ту мислимо на визију бројних детекција. Међу њима се издваја она коју пуне имагинативни агрегати. Краљева поезија припада тој одредивој врсти. Предмет и визија су у блиском суодносу. Назваћемо га односом сједињености!

Постојан је у многим Краљевим збиркама, па у збирци *Отпусни лист*, која је предмет анализе. Ако бисмо судили о њеном карактеру, дошли бисмо до закључка да се она заснива на *преносу жеље* у доживљајну матрицу. То није једноставна ствар. Жеља је материјал без облика. Њој поета даје лик и значењску носивост. Од осјећања које има ваздушну природу, треба оформити збиљске чиниоце, у којима живот обитава у свој својој пуноћи.

Отпусни лист нас опомиње да је све подложно *поништењу*, па и оно мало човјекове егзистенције која се одомила под капом небеском: *Госпode, / је ли одвајкада овако / дарежљив и кратак свијет / у часу распадања?*

Па ипак, овакво пјесничко расположење не можемо назвати безвољним. Сам чин писања доказ је о постојању воље. Треба овдје

једну ствар разлучити. Воља је једно а расположење друго. Ако је у расположење унијета страст, она ће наћи пут ка ствараочевим опсесијама. Без обзира на њихову врсту и трајање. Опсесије траже да се нађу у предмету!

Њима идеје дају идентитет. Зависе од проницљивости и снаге онога ко их иницира. Закуцаће и на врата надреалног свијета. Пјесма управо тамо настаје, најављајући струјање унутрашњих немира и моћи. Уосталом, успјелост пјесме зависи од тога да ли се њене особености сустичу у једној тачки. Ту се не мисли само на живот идеје у стиху, него и на друге ствари: ритам, метафорику, богатство асоцијација и друго. Може се слободно рећи да је Краљ свим тим захтјевима овладао.

Томе је допринијело велико искуство у творењу верса различитих тематских и исказних модалитета. Истичемо овдје неколико стихова са мисаоним луком: Уснули ко зна када / будимо се усред вјечности. Дочекује нас тишина / пуна као мјесец. . .

Краљевом поезијом обухваћена су два временска круга – прошлост и садашњост. На који се начин веже за њих? За први се веже феноменом памћења. Казати оно што се збило у побуди је сваког ствараоца, посебно пјесника. Не ради се ту о процесу понављања доживљајних ситуација, него о њиховом фокусирању са дистанце. Оне при поновном обликовању, образују нови мизансцен и нове ентитете сензибилитета.

Не треба заборавити да се временом мијења сензибилитет. Отуда сјећање на прошлост постаје „инвентура” преобразене ствараочеве интуиције. У њен се гоблен удијевају нове „шаре” утисака. Са реперима многих васкрснућа. Често недрагих. У клупку живота највише је таквих!

Краљева пјесма *Опрезно са старим стварима* потенцира *немилост* као неизбјежну саставницу живота. Ако је нада ишчезла, није нестао живот. Ни огранци његових посљедица. Ево како поета доживљава *сусрет* са свијетом одбачених ствари: *Не играј се старим стварима, / Не задиркуј одбачену машину, / не ругај се њеним зарђалим диркама, / не ударај насумце: оно што откуца / може те на вјешала.*

Ако нема сврховитих узрока, нема ни милосних посљедица. Живот протиче у оповргавању једних и других инсценација. Пјесник нам те инсценације предочава путем лирске екстазе. Она је, у примјеру ове збирке, добила наглашену алузивну и пародијску конота-

цију. Ток пјесме одвија се поступно, без скока. Ритам је подешен таквом кретању вокације. Но, увијек са неочекиваном поентом, коју одликује јака мисаона ферментација. Она је ту да преиначи обично у необично. Не по сваку цијену, већ по елементу природности. Ријечи у пјесми бирају се по томе обрасцу. Са ријечима које спонтано (природно) настају лакше је руковати.

Има ријечи које живе дуго у свијести, али их пјесник не уводи у пјесму. Оне „чекају” на чин објелодањивања кад дође тренутак. Нема истрошених ријечи. Ако их полетна машта уводи у своје струјно коло, о трошivosti нема говора. Краљев регистаријум ријечи углавном је из свакодневнoг говора. Познат и рекло би се истрошен. Међутим, у његовој поезији ријечи имају моћ родљивог укрштања. При таквом укрштању постају новоизговорене.

Пјесму одликује унутарња напетост. Њу таквом чини супстрат заноса и пјесма престаје кад њега више нема. Краљеве пјесме у знаку су такве иницијације – пркосне сјете и заноса. Доживљај даје пјесми интонацију и боју. Сублиматорни надјев. Интиму.

Обично се мисли да пјесма садржи само емоционални склоп. Тачно је да пјесник доживљај центрира на ту воденицу. Међутим, не смију да изостану ни други судјелиоци. Психолошки флуид, рецимо, гдје предосјећање игра важну улогу. Кад се ради о пјесми, нема пасивног „учесника”. За неке пјесме могли бисмо рећи да дјелују као мали поетизовани есеј, у који је згуснуто више мудроносних оптика. Њих је поета подвргнуо „радијацији” емоционалног тонуса и других узанси примјерених рађању пјесме. Наводимо одломак пјесме Капија са назначеном одликом: Нити што затвара / нити отвара. Не чува сан о бјекству / ал нема ни ропску душу. Приљубила се уз тебе, / на решеткама те клати. / И никад не знам гдје си // напољу или унутра.

Влада раширено мишљење да је резигнацијско стање код пјесника узроковано спољним фактором, што се дјелимично може прихватити. Прије ће бити да је посриједи трагично осјећање. Напросто зато што биће није никад задовољно собом. Лично мислим да незадовољства „пале” лампицу творења пјесме. Ону дубинског слоја. Са изатканим немиром сјете. Он је у *Прозору* добио упечатљив мисаони дискурс: *Из стакленог кавеза / нечија глава гледа / расути терет на улици / ... и тражи изгубљено срце сна.*

Нема значајније ауторове пјесме у коју није укомпонован биографски траг. Да ли је он мјера његове потребе за идентификацијом

или је у питању нека друга мотивација? За нас је важно како је предметност пјева одражена у доживљајном слоју. Краљ стално мисли на то. Он пјесмама приступа као нечему што најављује фасцинацију. Лирско микроскопирање субјекта путем резигнацијских валера!

Ако је пјесник у пјесми, не треба стрепјети за њен исход. Кад је тамо, он је на трагу да овлада ситуацијом тренa. Оваквог или онаквог, свеједно. Предмет пјесме не мора да настане у часу писања. Могао је постојати раније, али га је нека унутрашња спирала повукла да искрсне у „одабраном трену”. По свему судећи највећи број Краљевих пјесама „клијао” је у аутору прије њеног „васкрснућа”.

Да ли ћемо то приписати меморијском или неком другом узроку, зависи од саме природе пјесника. Поета се, по свему судећи, често „ослања” на меморијске импулсе. Сам ми је Краљ својевремено рекао да је антологијска пјесма *Умирање* „настајала” дуже вријеме и да ју је „склопио” у вријеме једне ноћне несанице. У прилог ове опаске призивам мишљење њемачког пјесника и естетичара Готфрида Бена, који каже да *није увијек та блистава трепља активна, она има вријеме*.

У наслову Краљеве збирке *Отпусни лист* има симболике. Поменули смо раније термин *предосјећање*. Није ли оно „обзнанило” виђење властитог краја: *Умирем полако у својим пјесмама, / смрт у бијелом мантилу / већ скида рукавице / да, као и увијек, опере руке*. Из ове пјесме се види *степеничасти* ход смрти. Свицавање на њен скори долазак!

У збиркама поезије из средње и посљедње фазе пјесниковог живота наглашено је осјећање самоће. Мрачне позиционираности, из два уочена разлога. Први лежи у одбојности пјесника према њој, с обзиром на то да је убитачна и горка, а други је препознатљив у грубом односу збиље према усамљенику.

Многи је ствараоци сматрају врстом обузетости. Животом без размјене погледа. Самоћа је антипод вољењу и узајамности. Зато је аутор нерадо прихвата.

Краљев стих творен је од финог укрштања. Поред мисаоне подлоге, у њему ћемо наћи и богатство складних звучних интонација и рефлексива. Што је пјесник више старио, стих је брушењем подизао до високе скале. Критици се пружа прилика да то издашније потврди. Тим прије што је пјесник за живота постао класик.